

MONOGRAPH

PEDAGOGY IN MODERN CONDITIONS

DOI 10.46299/ISG.2020.MONO.PED.III
ISBN 978-1-63649-930-7
BOSTON (USA) – 2020
ISG-KONF.COM

ISBN - 978-1-63649-930-7

DOI- 10.46299/ISG.2020.MONO.PED.III

Pedagogy in modern conditions

Collective monograph

Boston 2020

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

ISBN - 978-1-63649-930-7

DOI - 10.46299/ISG.2020.MONO.PED.III

Authors - Bartienieva I., Nozdrova O., Lappo V., Oleynik O., Kolesnik A., Pyurko V., Korobchenko A., Kazakova S., Ахновська І., Бакіко І., Радченко О., Андрійчук Ю., Гречаник Н.І., Івершинь А., Растригіна А.М., Савка Л., Самохвалова А., Онищенко Н., Трубавіна І., Каліна К., Петришин Л., Шуляр В., Гладішев В., Козак Л., Фунтікова О., Журкіна С.В., Коляда І.В., Захожай З., Плотнікова Н., Семенова Л., Внукова К., Чітішвілі В., Poriadchenko L., Rykalo N., Ivanytsia A., Havrysh Y., Vakulyk I., Бочкова В., Зелинский С.С., Кириленко К.М., Корнієць Н.В., Вовк О.В., Чеботарьова І.Б., Краєвська Н.О., Григор'єв О.В., Ткаченко В.П., Римар Н., Шульська Н., Borisyyuk I., Fizzor N., Zamkovaya A., Molodan Y., Valivodz I., Garmash S., Sadkovska V., Kireyev I., Zhabotyńska N., Kuprikova S., Miroshnyk S., Myronova T., Dekusar G., Simkova I., Bondarenko O., Выдыборец С., Хоменко И., Горяинова Н., Каленик М., Каспрук Н.М., Приступа А.Б., Наритник І.Ю., Новак А.А., Кравчук О.Ю., Белоусова С.М., Хлопик І., Цюряк І., Борисенко Н.

Published by Primedia eLaunch

<https://primediaelaunch.com/>

Text Copyright © 2020 by the International Science Group(isg-konf.com) and authors.

Illustrations © 2020 by the International Science Group and authors.

Cover design: International Science Group(isg-konf.com). ©

Cover art: International Science Group(isg-konf.com). ©

All rights reserved. Printed in the United States of America. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required.

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe and Ukraine. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science.

The recommended citation for this publication is:

Pedagogy in modern conditions: collective monograph / Bartienieva I., Nozdrova O., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2020. 329 p. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2020.MONO.PED.III

TABLE OF CONTENTS

1.	EDUCATION	8
1.1	Bartienieva I., Nozdrova O. PREPARING FUTURE TEACHERS FOR PROFESSIONAL COMMUNICATION IN A PERSON-ORIENTED EDUCATIONAL UNIVERSITY SPACE	8
1.2	Lappo V. FEATURES OF PEDAGOGICAL SUPPORT IN THE PROCESS OF FORMING THE SPIRITUAL VALUES OF STUDENTS	17
1.3	Oleynik O., Kolesnik A. DISTANT EDUCATION: PROSPECTIVE AND PITFALLS WHEN STUDYING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	23
1.4	Pyurko V., Korobchenko A., Kazakova S. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN PHYSICAL THERAPY AND OCCUPATIONAL THERAPY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE EUROPEAN UNION	27
1.5	Ахновська І. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІМЕЙНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ	31
1.6	Бакіко І., Радченко О., Андрійчук Ю. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ЗНАНЬ У ШКОЛЯРІВ 8-9-ІХ КЛАСІВ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ	40
1.7	Гречаник Н.І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНО- ОРІЄНТОВАНОГО СЕРЕДОВИЩА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	50
1.8	Івершинь А. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ВИШУ	56

1.9	Растригіна А.М. АКТУАЛІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО МАГІСТРА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	65
1.10	Савка Л. ДИДАКТИКО-ВИХОВНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ВИШИВКИ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ	71
1.11	Самохвалова А., Онищенко Н. ЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ	82
1.12	Трубавіна І., Каліна К., Петришин Л. ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ, ЗАГАЛЬНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	86
1.13	Шуляр В., Гладишев В. ПЕДАГОГІЧНА ШКОЛА ВИДАТНОГО МЕТОДИСТА НІЛИ ЙОСИПІВНИ ВОЛОШИНОЇ	95
2.	GENERAL AND PRE-SCHOOL PEDAGOGY	100
2.1	Козак Л. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	100
2.2	Фунтікова О. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ: ІНКЛЮЗИВНА ПРАКТИКА РОБОТИ ДОРΟΣЛИХ З ДІТЬМИ	106
3.	HISTORY	112
3.1	Журкіна С.В., Коляда І.В. ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ США	112
3.2	Захожай З. УКРАЇНСЬКІ НАРОТИВИ С.С. ПРОКОФ'ЄВА	118
3.3	Плотнікова Н., Семенова Л., Внукова К., Чітішвілі В. НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ОСВІТИ УКРАЇНИ: ТИПИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ТА ДИНАМІКА ЇХ РОЗВИТКУ	124

1.12 Поняття соціального аналізу якості вищої освіти в контексті формування професійної, загальної і соціальної компетентності здобувачів освіти

Україна – соціальна держава, освіта – соціально-гуманітарна сфера інтересів держави. Тому результати вищої освіти є ознакою соціальності держави. Проблема підвищення якості освіти є ключовою для реалізації права людини на освіту. Саме її вирішення входить до цілей політики сталого розвитку, створює умови для реалізації прав в суспільстві всіх людей, незалежно від їхнього майнового, соціального та ін. станів. Тобто аналіз якості освіти треба розглядати в контексті мети політики освіти для всіх. Як відзначає Р. А. Мадані [87], аналіз якості освіти є метою політики освіти для всіх, що є соціальним результатом освіти і предметом її соціального аналізу. Саме рівні можливості доступу до освіти є ідеологією сталого розвитку. Але сьогодні карантинні заходи та дистанційні технології освіти, зокрема, облачні технології, з одного боку, обмежили цей доступ – з погляду обмеженості інтернет-зв'язку в різних куточках країни, раніше освіта в аудиторії не вимагала техніки, зв'язку, не ставила технічні вимоги до якості освіти, з іншого - посилили цей доступ через його можливості. Виникає нерівність у доступі до навчання і в результатах навчання.

Зазначимо, що якість освіти в суспільстві залежить конкретно як від зусиль кожної країни, її освітньої державної політики, ресурсів, можливостей, так і від зусиль самих громадян (здобувачів освіти) - в контексті факторів розвитку і соціалізації особистості, а саме активності особистості. Більш того, якщо сама якісна освіта в країні, що розвивається, залежить від різних факторів і теорій, зокрема, від теорії центральних місць [88], то активність самої особистості, навчання і виховання, мікросередовище були, є і будуть провідними факторами розвитку і соціалізації особистості. Саме ці фактори залежать безпосередньо від педагогів і здобувачів освіти, на які вони можуть впливати і змінювати якість освіти і саме освітнє середовище в закладі освіти, в тому числі, через дистанційні цифрові технології, облачні технології.

Суб'єктність та активність всіх учасників освітнього процесу також має відбиватися в результатах освіти, що найкраще демонструють загальні компетентності, в тому числі й соціальні. З іншого боку, професійні стандарти націлені на формування як професійних, так і загальних компетентностей особистості (які включають до себе соціальну компетентність). Під соціальною компетентністю розуміють «здатність до співробітництва в групі та команді, мобільність, уміння адаптуватись і визначати особисті цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти індивідуальних і колективних дій; уміння визначати й реалізовувати мету комунікації в залежності від обставин; підтримувати взаємини; розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях» [89]. В. Ковальчук визначає, що «соціальна компетентність є виключно важливою базисною характеристикою особистості, яка відображає її досягнення, рівень сформованості знань та умінь конструювати відносини з оточуючими людьми в міжособистісних стосунках, поведінці» [90]. Сьогодні соціальні і загальні компетентності є більш затребуваними роботодавцями, аніж професійні. Окрім того, соціальні компетентності вирішують проблеми соціалізації особистості молоді і набуття ними нових соціальних ролей більш успішно. Отже, соціальний аналіз якості освіти є важливим не менш, ніж традиційний щодо професійних компетентностей.

Тому соціальний аналіз освіти в ЗВО можна проводити з політики забезпечення освітніми програмами максимальної якості програм освіти для всіх [87], а також з погляду націленості на формування професійних, загальних, у тому числі соціальних, компетентностей особистості. Це відбиває ідею соціального призначення системи вищої освіти, її соціальні цілі в суспільстві. Аналіз якості вищої освіти, таким чином, повинен ґрунтуватися не тільки на інституалізації акредитації на європейських вимогах, які демонструють орієнтацію України на євроінтеграцію, механізмах і умовах для освітнього процесу, які зараз демонструє НАЗЯВО в контексті євроінтеграції, але й на результатах освітнього процесу в соціальному контексті. Проте НАЗЯВО таки

певною мірою вимагає інструментів і механізмів для формування загальних (і соціальних) компетентностей. Онлайн-акредитації таких програм різних ЗВО з боку НАЗЯВО розпочалися влітку 2020 року і стосувалися програм в цілому за 4 роки з 2016 до 2020. Це сьогодні стосується залученості всіх зацікавлених сторін до оцінки якості освіти, соціальних, організаційних та інших умов для висловлення думки про якість освіти, пропозицій до її поліпшення. Зазначимо, що в умовах євроінтеграції та пандемії Україна розпочала процес забезпечення якості освіти на всіх освітніх рівнях законодавчо, політично, економічно, при цьому набирає обертів демократизація освіти, перевірка її якості, у тому числі через впровадження інституту стейкхолдерів (зацікавлених сторін у результатах навчання), механізмів їх визначення і опитування, який відбито в рекомендаціях НАЗЯВО до підготовки звітів з самоаналізу освітніх програм, у розроблених самими ЗВО і поданих на своїх сайтах положеннях про стейкхолдерів [91], анкети для виявлення їхніх інтересів [92]. Це відбиває інституціональний підхід до акредитації. Саме стейкхолдери надають побажання і зауваження до освітніх програм (змісту, форм і методів реалізації), реалізуючи цим самим свою активність і суб'єктність, але ми не побачили сьогодні цих зауважень і побажань щодо якості ОНП та ОПП в умовах карантину за допомогою дистанційної освіти, дещо обмеженими є соціальні умови освіти: гуртожиток, психологічна підтримка, соціальна підтримка здобувачів освіти. Але результати і мета, зміст освіти в соціальному аспекті не є предметом опитувань здобувачів на предмет їх побажань і включення питань і предметів в освітні програми різного рівня. У той час саме цей пункт наголошує на доступності програм і їх соціальному аспекті, приводить до формування конкурентоспроможного фахівця.

Відзначимо, що якщо формуванню професійних компетентностей присвячені окремі навчальні дисципліни, то загальні і соціальні компетентності не формуються однією навчальною дисципліною, навіть одним блоком дисциплін. Хоча побажання щодо їх формування слід писати в програмних результатах навчання і в професійних стандартах вищої освіти.

Вища освіта, післядипломна освіта не є обов'язковими в Україні, тому підвищення їх якості сприяє підвищенню статусу осіб з вищою освітою і науковим ступенем, їх конкурентоспроможності в Україні та світі, євроінтеграції українських ЗВО і вчених, просуванню на світовий ринок вітчизняних досліджень, реалізації ідей наукової мобільності і наукової співпраці між країнами ЄС і Україною, підвищенню якості життя. У Посланні Саламанської конвенції європейських вищих навчальних закладів йдеться, що якість освіти — найголовніша умова для довіри, релевантності, мобільності і привабливості вищої освіти для населення. Тому питання якості вищої і післядипломної освіти є основою існування самої вищої освіти в країні. Підготовка ж науково-педагогічних кадрів прямо впливає на репутацію університетів і привабливість вищої освіти для населення. Якість же реалізації освітніх програм PhD впливає і на якість майбутнього викладацького складу ЗВО, його авторитет та імідж в громаді і суспільстві. Це також є предметом соціального аналізу якості вищої освіти, соціальним і професійним результатом освітніх програм.

Сьогодні в Україні вже починає «переважати розуміння якості освіти в соціологічному контексті - тобто вже як конвенційного феномену, як результату узгодження між усіма учасниками освітнього процесу і співвіднесення їх потреб із нормативними вимогами, прийнятими в системі освіти, та соціокультурними потребами, особливостями функціонування освітньої системи у суспільстві» [93]. За думкою С. Щудло, багатоманітні потреби різних суб'єктів освітнього простору актуалізуються в цьому ж соціумі та формуються ним [94]. Отже, виникає питання про механізми, інструменти соціального та соціологічного аналізу якості вищої освіти. Сьогодні ж інструменти соціального і соціологічного аналізу якості освіти на 3 рівні вищої освіти не є достатньо розробленими і впровадженими, узагальненими.

У дослідженнях і практиках ЗВО розкривається можливість узгодження побажань і зауважень стейкхолдерів, які можуть бути зовнішніми і внутрішніми, мати різні функції і впливи на зміст, форми і методи реалізації ОНП, ОПП, різні повноваження у ЗВО. Усе це можна узгодити через застосування механізму

соціального партнерства, що розглядається нами як «особлива система освітніх відносин, що ґрунтується на демократичних принципах взаємодії та співпраці усіх зацікавлених освітніх суб'єктів, які об'єднані метою отримання бажаної якості вищої освіти» [94]. Тобто від здобувачів вищої освіти залежить само існування вищої освіти і функціонування її закладів. У сучасних дослідженнях зазначено, що «провідна проблема постає у визначені ідеальних показників освіти й умов у різних країнах, особливо у мало розвинутих... Відповідно, існує потреба у багатогранній точці зору й структурі міркувань для реалізації оцінок освітньої політики и структурі міркувань для реалізації оцінок освітньої політики» [87]. Але орієнтирами, що є спільними для всіх країн, є наукові підходи до оцінки якості освіти: інституціональний, компетентнісний, системний тощо.

Оскільки України розпочала процес євроінтеграції і впровадження компетентнісного підходу, застосування європейських методик оцінювання якості освіти та демократизацію освітнього процесу, потрібно перш за все орієнтуватися на українські потреби і цілі суспільства до якості вищої освіти та потреби здобувачів вищої освіти в контексті євроінтеграції та глобалізації. Саме це реалізує ідею соціальних результатів освіти, є результатом соціального аналізу якості освіти. Отже, ми згодні з думкою дослідників, що соціальний аналіз є основним методом практичного інструменту соціального управління освітою.

Виникає питання про те, як насправді сьогодні проводиться соціологічний аналіз якості вищої освіти за рекомендаціями НАЗЯВО, чи відповідають вони вимогам суспільства і здобувачів освіти.

Аналіз науково-педагогічних досліджень і чинного законодавства з освіти в Україні з проблеми розкриває:

- поняття якості освіти («Якість освіти – комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості. Це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники

освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання» [95], вищої освіти («якість вищої освіти - відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості» [96];

- наукові підходи до поняття якості вищої освіти (*філософія освіти*, яка якість освіти представляє як багатовимірну модель соціальних норм і вимог до особистості, освітнього середовища, в якому відбувається її розвиток, та системи освіти, яка реалізує їх на певних етапах навчання людини [97]; *інтуїтивно-емпіричний* через досвід та інтуїцію особи; *формально-звітний* через рівень успішності тих, хто навчається; *психологічний* через рівень розвитку пізнавальних процесів та ступінь прояву психічних новоутворень особистості; *педагогічний* через рівень виховності та навченості, а сьогодні вже – компетентності здобувачів; *процесуальний* через оцінку стану освітнього процесу; *результативний* через оцінку результату педагогічної діяльності освітньої установи; *комплексний* через зовнішню експертизу (матеріальна база, кадровий склад, програми, форми та методи роботи); *багатопараметричний* завдяки оцінці діяльності освітніх закладів на основі внутрісистемних параметрів; *методологічний* – на основі співвідношення результату з операційно заданими цілями; *інтегрований* через уведення категорій, які носять інтегрований характер (компетентність, грамотність, освіченість); *особистісно-орієнтований* на основі особистісного розвитку; *соціальний* через ступінь задоволеності індивідуального та суспільного споживача [93];

- європейський вимір якості вищої освіти, його рекомендації, принципи, процедури. Так, сьогодні, на думку Г. Клімової [98], основними в оцінці ефективності освітньої діяльності вищих навчальних закладів у ЄС стають не планування і реалізація навчального процесу (зміст навчальних планів, навчальний час тощо), а результати освіти: отримані студентами знання, компетенції і навички, у тому числі за рахунок їх самостійного навчання й

самоосвіти. Центр уваги зміщується із самого процесу навчання (навчальні програми, академічна успішність студентів) на компетентнісний підхід із орієнтацією на професійну й особистісну підготовленість і в першу чергу до працевлаштування випускників. У цих умовах механізми забезпечення якості стають центральною складовою подібного управління системою освіти за результатами [98];

- окремі методики роботи з проблеми і проекти, рекомендації щодо підвищення якості освіти і вищої освіти (порадник для експертів НАЗЯВО, сайт МОН).

Усі ці дослідження говорять про різні аспекти аналізу якості вищої освіти, але окремо соціальний аналіз вони не проводять на предмет траєкторії руху ЗВО в руслі євроінтеграції, глобалізації, орієнтації на кращі світові зразки і досягнення. У той час, як дослідники говорять, що в «широкому сенсі якості освіти розуміють як збалансовану відповідність процесу, результату і самої освітньої системи цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти» [97]. Отже, соціальний аналіз відбиває закономірність педагогіки - залежність від потреб і цілей суспільства. Таким чином, він має педагогічний підхід до своєї суті.

Соціологічний підхід до якості вищої освіти передбачає аналіз системи освіти з цього питання як: соціального інституту, особливого виду діяльності, соціальної цінності для особистості та суспільства, при цьому в якості методологічних основ цього підходу до освіти, використовуються інституціональний, зовнішньо інституціональний, соціокультурний та соціокомунікативний) підходи [99]. З позицій цього підходу, освіта як соціальний інститут має права та обов'язки в суспільстві, особливий вид діяльності – сам освітній процес, який закінчується отриманням певного освітнього рівня і кваліфікації, диплома, соціальна цінність – визнання в суспільстві результатів освітнього процесу, розвиток самої особистості внаслідок освіти через застосування механізму соціального партнерства, що розглядається нами як особлива система освітніх відносин, що ґрунтується на

демократичних принципах взаємодії та співпраці усіх зацікавлених освітніх суб'єктів, які об'єднані метою отримання бажаної якості вищої освіти [94].

На основі викладеного можемо говорити, що соціальний аналіз якості освіти – це аналіз соціальності мети, змісту освіти, її процесу і результату, умов для освітнього процесу, які мають соціальний аспект. Соціальний аналіз показує відповідність вищої освіти потребам суспільства, здобувача освіти і тих, хто освітній процес здійснює та організує. Його метою є формування у здобувачів освіти професійної, загальної (і соціальної в тому числі) компетентостей, які відповідають потребам і вимогам суспільства до випускника вищої освіти.

Методологією соціального аналізу вищої освіти є комплекс наукових підходів різного рівня, а саме: власне соціальний, інституціональний, зовнішньо інституціональний, соціокультурний та соціокомунікативний, педагогічний, особистісно-орієнтований, багатопараметричний, підхід філософії освіти, інтуїтивно-емпіричний, формально-звітний, психологічний, процесуальний, результативний, комплексний, інтегрований, методологічний підходи, а також підхід соціального партнерства, теорія участі. Соціальний аналіз освітніх програм повинен проводитися не тільки за допомогою соціального партнерства, а й за участю всіх стейкхолдерів, на кожному з етапів освітнього процесу і його складовим, з урахуванням ідей сталого розвитку суспільства, євроінтеграції, соціальної держави в Україні. На сьогодні маємо соціальний аналіз умов якості вищої освіти, але не соціальний аналіз її мети, завдань, планів, змісту, технологій і методик освітнього процесу, результату тощо вищої освіти. Тобто соціальний аналіз не є розробленим щодо якості вищої освіти. Механізмами та інструментами його можуть стати запозичення і перенос ідей з соціального підприємництва на предмет соціальності через його соціальний аудит як процесу і результату, який більш розроблений на сьогодні, аніж соціальний аналіз якості вищої освіти, SWAT-аналіз освітніх програм закладів вищої освіти на предмет соціальності при акредитації тощо. Також соціальні умови, які створені в закладі вищої освіти (кодекси етики, житлові умови, наявність опитувальників стейкхолдерів, положень про стейкхолдерів і їх права та

обов'язки), що тільки починає своє становлення в системі вищої освіти і залежить від кожного члена колективу університету [100] і соціальна компетентність в програмних результатах навчання, яка обов'язкова до виконання всіма, хто реалізує освітні програми в закладах вищої освіти.

Перспективами подальших досліджень є імплементація ідей соціального аналізу освітніх програм ЗВО в рекомендації НАЗЯВО в освітні програми всіх рівнів, як і соціальної компетентності в ці освітні програми, розробка механізмів та інструментів аудиту освітніх програм на предмет соціальності тощо.